

Розділ 3.

ПРАВОВІ ФОРМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ

3.1. Визначення інноваційного продукту та інноваційної продукції

Терміни

Інноваційний продукт є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів¹.

Комерціалізація інноваційних продуктів це – скоординоване виконання всіх процесів, які необхідні для реалізації інноваційних продуктів зі стадії розвитку до впровадження її як результату науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки².

Комерціалізація інноваційної продукції – це механізм створення ринкових товарів з результатів інтелектуальної сфери діяльності³.

Технологія – це результат інтелектуальної діяльності, сукупності систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг⁴.

Нормативно-правове регулювання

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 36, ст. 266.

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 36, ст. 266.

² Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

³ Там само.

⁴ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

Використана література

1. Бутко М. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN# /ppec_2015_1_3.
2. Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.
3. Дорофеева В. В. Проблема коммерциализации инновационных разработок предприятий Сибирского региона. *Известия ИГЭА*. 2010. № 5 (73). С. 57.
4. Зінов В. Проблеми комерціалізації результатів досліджень і розробок. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 3. С. 35–42.
5. Атаманова Ю. Є. Об'єкти інноваційної діяльності: загальна характеристика, види, ознаки. *Правове регулювання інноваційних відносин* : кол. монографія / кол. Авторів : А. П. Гетьман [та ін.]. Харків, 2013. Розд. 2., підр. 2.1. С. 165–176.
6. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2009. 222 с.
7. Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN# /pric_2015_1_6.
8. Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

Рекомендована література

1. Глібко С. В, Подрез-Ряполова І. В. Формування національної інноваційної системи в сучасних умовах *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. праць за матер. Інтернет-конференції (м. Харків, 26 лютого 2019 року)/редкол. С. В. Глібко, А. М. Любчич, О. Ю. Палант, О. О. Дмитрик : Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 36–39.
2. Глібко С. В. Правове регулювання випуску та реалізації високотехнологічної продукції в Україні. *Економіко-правові проблеми розвитку та*

- сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 25 травня 2018 р.)* / редкол.: М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, С. В. Глібо. Харків : Право, 2018. 280 с. С. 57–64.
3. Глібо С. В., Атаманова Ю. Є., Стріжкова А. В. Суб'єкти інноваційної інфраструктури. *Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект)* : наукове видання / за ред. С. В. Глібо. Харків : Право, 2018. С. 30–41.
 4. Глібо С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. Вип. 55. 2018 С. 37–49.
 5. Давидюк О.М. Господарсько-правові особливості регулювання технологій в Україні. *Support for entrepreneurship and innovation economy in the EU, Latvia and Ukraine law: II International Intersectoral Conference. Riga: Baltic International Academy*. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рига, 09 жовтня 2019 р. – 14 жовтень 2019 р.). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України. С. 50-56.
 6. Давидюк О. М. Правове регулювання захисту прав на технологію. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах* : зб. наук. праць за матер. II круглого столу (м. Харків, 17 трав. 2019 р.). URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/17.05.19/17_05_2019-221-225.pdf.
 7. Давидюк О.М. Проблематика стандартизації технологічної інформації у розрізі інформаційного втілення технології. *Теоретичні та практичні проблеми земельної реформи в Україні*: матеріали круглого столу. URL: [http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/15.11.19/15_11_2019_\(16\).pdf](http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/15.11.19/15_11_2019_(16).pdf).
 8. Давидюк О.М. Система засобів захисту та поновлення порушених прав на технологію: господарсько-правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2019. № 1 (12). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Davydiuk12.pdf>.
 9. Інноваційна та науково-технічна сфера: монографія / Б.В. Гриньов, Д. В. Чеберкус, В. С. Шовкалюк, А. В. Ямчук, Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, Т. К. Кваша. Київ : НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «Політехніка», 2012. 88 с.
 10. Інтелектуальні власність та інновації в контексті формування стратегії розвитку малого і середнього бізнесу: матеріали конференції. Львів : Львівтехнополіс, 2006. 103 с.
 11. Розгон О. В. Втілення інноваційних технологій для вирішення економіко-правових проблем для реалізації квест-гри. *Економіко-правові про-*

блеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: матеріали II круглого столу. (17 трав. 2019 р.). С. 163–168.

12. Commission Regulation № 772/2004 of 27 April 2004 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/En/ALL/?uri=CELEX%3A32004R0772>.
13. Commission Regulation № 330/2010 of 20 April 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of vertical agreements and concerted practices. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/En/ALL/?uri=CELEX%3A32010R0330>.

Коментар

У найзагальнішому вигляді *комерціалізацію* розглядають як підпорядкування діяльності підприємства, установи або організації меті отримання прибутку. Таким чином можна зробити висновок, що в первинному значенні категорія «*комерціалізація*» розглядалася як процес проникнення інтересів бізнесу до нових сфер діяльності, де до цього ринкові відносини не існували. Це процес формування ринків у тих напрямках діяльності людини, які раніше були неприбутковими, а завдяки інноваціям стали ефективними (насамперед почали приносити прибуток) або утворили нові ринки збуту, нові зони прибутку¹.

У сучасному економічному просторі «*комерціалізацію*» визначають як процес, пов'язаний із практичним використанням *результатів наукових досліджень* і розробок із метою введення на ринок нових або поліпшених товарів, послуг чи процесів з отриманням комерційного ефекту. Вона зазвичай починається там, де наукові дослідження вже в основному завершені та є *певний продукт або послуга*, які мають властивості та переваги, що є цінними для комерційних споживачів.

Комерціалізація може набувати *трьох основних форм*: запуск нового бізнес-проекту для комерційного використання технології; продаж ліцензії на використання технології наявного бізнесу; експлуатація технології через надання послуг, включаючи технічне консультування, аналітичні та експертні послуги, а також дослідження за контрактами.

Аналізуючи наукові праці, присвячені питанню комерціалізації, можна зауважити, що науковці по-різному підходять до трактування цього термі-

¹ Бутко М. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppau_2015_1_3.

на. Деякі автори описують комерціалізацію як: *результат науково-дослідної діяльності*, процес, практичне використання наукових розробок, сприяння продажу інновацій, набір певних дій, призначених для трансформації *науково-технічної продукції* в об'єкт купівлі-продажу тощо. Інші науковці розглядають її як один з *етапів інноваційної діяльності підприємства*¹.

Припускаємо, що можна виокремлювати *комерціалізацію інновацій*. Це діяльність із продажу або сприяння продажу *інноваційних товарів та послуг*².

При цьому суб'єктами комерціалізації інновацій є: великі компанії, у тому числі транснаціональні компанії (ТНК), зацікавлені в інноваціях для вдосконалення своєї діяльності або виходу на ринок із новим товаром; великі та середні компанії, що орієнтуються на ринок своєї країни; венчурні компанії та фонди; приватні інвестори; спеціалізовані банки³.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»⁴ *інновації* – це новостворені (застосовані) та (або) вдосконалені конкурентоздатні *технології, продукція або послуги*, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Безумовно, інновації, які впроваджують суб'єкти, існують у процесі здійснення ними інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Інноваційна продукція – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, установленим ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Господарська діяльність, яка здійснюється в умовах *інноваційної діяльності*, є інноваційним підприємництвом. У цьому напрямі діяльності ко-

¹ Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

² Дорофеева В. В. Проблема коммерциализации инновационных разработок предприятий Сибирского региона. *Известия ИГЭА*. 2010. № 5 (73). С. 57.

³ Бутко М. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppou_2015_1_3.

⁴ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

мерціалізація інтелектуальної власності в Україні залишається ще на низькому рівні, що пов'язано з недооцінкою інтелектуальної власності в інноваційній діяльності як головного важеля оновлення виробництва, технологій, отримання нової за своїми якостями продукції тощо. Це пов'язано з тим, що розробники погано розуміють доміанти ринку, потреби споживача, у них немає досвіду технологічного підприємництва.

Трансформація науково-технічних розробок в *інноваційний продукт*, придатний для виробництва і ринку, з ймовірністю отримання високого рівня доходу від цього впровадження є найважчим етапом у ланцюгу, який пов'язує науку зі споживачем¹.

Незважаючи на активне обговорення серед науковців питань, які стосуються інноваційного розвитку, не набули чіткого розмежування такі основні поняття, як *інноваційний продукт* та *інноваційна продукція*, які можуть бути результатами інноваційної діяльності.

Дефініції *інноваційного продукту* та *інноваційної продукції* як фінальних результатів інноваційної діяльності також визначені у ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», згідно з якою результатом *науково-дослідного інноваційного проекту* є *інноваційний продукт* – результат науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, установленим цим Законом, а відповідно, результатом *підприємницького інноваційного проекту* є *інноваційна продукція* – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, установленим цим Законом.

Як бачимо з наведених понять, *інновації* становлять собою *технології, продукцію або послуги*, а також організаційно-технічні *рішення* як щось завершене чи *кінцевий результат*.

Інноваційний продукт фактично є проміжним об'єктом між новим рішенням, ідеєю та результатом від її впровадження – власне інновацією. Інноваційний продукт створюється та існує на стадії дослідно-конструкторських робіт, оскільки виникає в результаті проведення комплексу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт для з'ясування, створення умов і надання необхідної форми для втілення ідеї, доведення розробки до впровадження.

За законодавчим підходом, *об'єктом інноваційного продукту* можуть бути лише *технологія* або *продукція*. Ані послуги, ані організаційно-технічні рішення не включені до складу зазначеного поняття. Крім того, та-

¹ Зінов В. Проблеми комерціалізації результатів досліджень і розробок. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 3. С. 35–42.

кий продукт має відповідати низці вимог (умов), а саме: а) бути результатом науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки; б) супроводжуватися виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії; в) мати як визначальний елемент певний об'єкт права інтелектуальної власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, селекційне досягнення, відкриття тощо); г) бути результатом упровадження, реалізації об'єкта права інтелектуальної власності; г) мати на застосований об'єкт права інтелектуальної власності державний охоронний документ установленого зразка або ліцензію від його правоволодільця; д) вироблятися у країні вперше або, якщо не вперше, порівняно з іншими аналогічним продуктом, представленим на ринку, бути конкурентоспроможним і мати суттєво вищі техніко-економічні показники¹.

Згідно зі ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність» *інноваційний продукт* є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи отримані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для цього продукту.

Отже, у цій статті визначається умова про наявність об'єкта права інтелектуальної власності у складі *інноваційного продукту*.

Об'єкти інноваційної діяльності систематизовані у ст. 4 Закону України «Про інноваційну діяльність» у вигляді: інноваційних програм, інноваційних проектів, нових знань, інтелектуальних продуктів, виробничого обладнання і процесів, інфраструктури виробництва та підприємництва, організаційно-технічних рішень, сировинних ресурсів, засобів їх видобування і переробки; товарної продукції та механізму формування споживчого ринку і збуту товарної продукції. Зазначимо, що *об'єкти інноваційної діяльності* поєднує те, що кожний об'єкт має ознаку «інноваційності» або «новизни».

Як було зазначено вище, *об'єктами інновації* можуть бути вдосконалені конкурентоздатні *технології, продукція або послуги, які не мають «новизни»*, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністра-

¹ Атаманова Ю. Є. Об'єкти інноваційної діяльності: загальна характеристика, види, ознаки. Правове регулювання інноваційних відносин: кол. монографія / кол. авторів: А. П. Гетьман [та ін.]. Харків, 2013. Розд. 2., підр. 2.1. С. 167.

тивного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва та (або) соціальної сфери, які *не можуть бути об'єктом інноваційного продукту*.

Технологія як об'єкт інновації є однією із найбільш застосовуваних на практиці.

За ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»¹ *технологія* – це результат інтелектуальної діяльності, сукупності систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

Технологія – це синтезований об'єкт права інтелектуальної власності, в основу якого покладено систему її окремих базових елементів, що за рахунок спроможності функціонально втілюватись у виробничий процес набуває якостей інноваційного продукту, особливого роду нематеріального активу, об'єкта господарського обороту і дозволяє визначити її як *об'єкт господарсько-правового регулювання*².

Отже, *технологія* пов'язана з її матеріальним вираженням – обладнанням, устаткуванням, приладами та механізмами, в яких вона знаходить свій прояв. Відповідно, обладнання та матеріали стають допоміжним елементом у переданні високотехнологічних *продуктів і послуг*.

Досліджуючи правові аспекти *співвідношення технології та інноваційного продукту*, можна дійти висновку, що, по-перше, відповідно до чинного законодавства технологія може бути реалізована як інноваційний продукт. По-друге, технологія належить до самостійного об'єкта правового регулювання, який може бути використаний як самим розробником (творцем) технології, так і наданий іншим суб'єктам господарювання, у тому числі суб'єктам інноваційної діяльності, на умовах використання чи повного передання прав на неї.

Водночас *технологію* можна визначити як один з інноваційних об'єктів поряд з інноваційним продуктом. І хоча технологія має багато спільних ознак з *інноваційним продуктом* (наявність у своєму складі об'єктів права інтелектуальної власності, результатів робіт, складність форми), але будь-яка технологія може існувати сама по собі, тобто поза інноваційним процесом.

¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

² Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2009. 222 с. С. 63.

При цьому з моменту подальшої розробки технології для практичного втілення може бути перетворена на інноваційний продукт і набути додаткових ознак, які наводяться щодо нього в ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Інакше кажучи, та чи інша технологія може через вжиття заходів щодо практичного впровадження, з дотриманням умов, зазначених у Законі щодо провадження інноваційної діяльності в Україні, може набути додаткових характеристик і перетворитися на інший самостійний об'єкт господарських правовідносин – інноваційний продукт, завдяки схожості внутрішньої природи інноваційного продукту і технології.

При цьому початком створення такого інноваційного об'єкта як *інноваційний продукт* буде вважатися момент прийняття рішення про впровадження технології або *науково-технічної продукції* у виробництво конкретного інноваційного продукту. Крім того, початковим кроком з упровадження технології повинна стати розробка інноваційного проекту – комплексу документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення та реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, розробка та державна реєстрація якого є обов'язковою умовою отримання спеціального режиму інноваційної діяльності. Інноваційний проект визначатиме процедуру, заходи зі створення майбутнього інноваційного продукту, міститиме аналітичну інформацію з технічних, технологічних, організаційних параметрів упровадження нової технології, *науково-технічної продукції*. Крім того, під час виконання цього проекту будуть проводитись фінансові, правові, патентно-пошукові, маркетингові роботи, наводитись техніко-економічні обґрунтування та розрахунки можливих ризиків, вирішуватиметься питання розподілу прав інтелектуальної власності на майбутній інноваційний продукт.

Окрім стадії проектування та планування, випуску інноваційного продукту передують стадія проведення науково-дослідних і (або) дослідно-конструкторських робіт, а також інших видів робіт. Цей етап є свого роду підготовкою до інженерних робіт, конструювання, випробування макетів, експериментальних і дослідних зразків, в умовах, що імітують реальні умови експлуатації та застосування продукції.

Після успішного виконання попередніх стадій відбувається налагодження експериментального виробництва та виготовлення дослідних партій продукції, підготовка технічної документації, специфікацій, інструкцій, стандартизація та сертифікація дослідних партій (зразків) на відповідність їх вимогам безпеки, охорони здоров'я населення чи природи.

Таким чином, після проходження цих етапів технологія набуває додаткових характеристик і перетворюється на інноваційний продукт¹.

Отже, *комерціалізація інноваційних продуктів* – скоординоване виконання всіх процесів, які необхідні для реалізації інноваційних продуктів від стадії розвитку до впровадження як результату науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки, а *комерціалізація інноваційної продукції* – механізм створення ринкових товарів із результатів інтелектуальної сфери діяльності².

3.2. Договори про передання майнових прав на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності

Терміни

Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності — це договір за яким одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах (ст. 1113 ЦК України).

Договір про трансфер технології – договір, укладений у письмовій формі між особами, яким належать та/або яким повністю чи частково передаються майнові права на технологію або її складові (ст. 1 ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»).

Нормативно-правове регулювання

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ. *Голос України*. 1994. 17 лют.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. *Голос України*. 1994. 03 лют.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Голос України*. 1994. 23 лют.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Голос України*. 2003. 12 берез. (№ 45).

¹ Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_6.

² Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.